

A szürke irodalmat gyűjtő és terjesztő központ helyzete és fejlesztése Oroszországban

Az 1970-es évek végén, az 1980-as évek elején a Szovjetunióban kiépült a tudományos és műszaki információ (TMI) infrastruktúrája. Az ún. Állami Rendszer háromszintű volt, magában foglalta az össz-szövetségi szintű intézményeket, az ágazati és a területi központokat a második szinten, és a különböző szervezetek és vállalatok TMI-osztályait a harmadik szinten.

Az össz-szövetségi intézetek dokumentumtípus szerint voltak szakosítva: az Össz-szövetségi (ma Összorosz) Tudományos és Műszaki Információs Intézet (VINITI) dolgozta fel a publikált dokumentumokat; a „Poiszk” Tudományos és Ipari Egyesítés a szabadalmakat és a szabadalmi bejelentéseket; az Állami Nyilvános Tudományos és Műszaki Könyvtár (GPNTB) a könyveket, folyóiratokat és sorozatokat stb. A ma *Oroszország Tudományos és Műszaki Információs Központjának* (VNTIC) nevezett intézet gyűjti a szürke irodalmat.

A VNTIC státusa és tevékenységi köre

Ez az országos (azaz szövetségi) információs ügynökség felelős a kutatási jelentések, a kandidátusi és doktori disszertációk országos gyűjteményének a kezeléséért és fejlesztéséért. Az 1995. januári kötelempéldány-törvény értelmében megkapja az összes államilag támogatott kutatás-fejlesztésről készült dokumentumot. Állománya teljes szövegű, elsődleges dokumentumokból áll (amelyeket mikrofilmlapon tárolnak), és géppel olvasható másodlagos dokumentumokból (amelyek bibliográfiai leírásokat tartalmaznak, és elsődleges dokumentumok tartalmi kivonatait).

A VNTIC gyűjteménye kb. 7 millió dokumentum, egyedülálló voltát három dolognak köszönheti:

1. Nem publikált dokumentumokból áll, amelyek két példányban készültek: egy példány a szerzőnél, és egy a VNTIC-ben van.
2. Az információ a felhasználókhöz a legkisebb késéssel jut el, kb. 2-3 hónap alatt;
3. A szakemberek becslése szerint a kutatási jelentésekben és disszertációkban rögzített információknak a későbbiekben csupán egynegyedét teszik közzé folyóiratokban, könyvekben.

A VNTIC szolgáltatásai

- Referálólappal 28 sorozatban;
- különböző témakörökben szelektív adatbázis-terjesztés;

- online és off-line adatbázis-lekérdezés;
- teljes szövegű dokumentumok szolgáltatása;
- a kutatási jelentések és disszertációk kivonatának fordítása angolra, és angol nyelvű adatbázis létrehozása;
- angol nyelvű referálólappal kiadása 10 sorozatban – a kutató-fejlesztő intézetek angol és orosz nyelvű kéziratának kiadása;
- angol és orosz nyelvű CD-ROM;
- az új kutatási-fejlesztési projektek kiadási adatait tartalmazó folyóiratok nyilvántartása.

Az állomány évente több tízezer tétellel gyarapodik, pl. 1997-ben mintegy 5000 kutatási jelentés és 15 000 disszertáció érkezett. A dokumentumok megoszlását témakörönként az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat

	Disszertációk (%)	Kutatási jelentések (%)
Társadalomtudományok	15,9	13,9
Természet- és egzakt tudományok	28,6	11,6
Műszaki és alkalmazott tudományok	56,6	84,6
Interdiszciplináris problémák	3,3	6,7

A VNTIC weboldal címe: www.vntic.org.ru. Ez tartalmazza a referálólappal teljes listáját az előfizetéshez szükséges adatokkal együtt, illetve ezen keresztül lehet ingyenes online keresést végezni a disszertációk angol nyelvű tartalmi kivonataiban. Az orosz nyelvű retrospektív adatbázisok használatához késleltetett keresés kérhető angolul a postmaster@vntic.org.ru e-mail címen. A kéréseket oroszra fordítják az orosz nyelvű adatbázisokban, és elvégzik a szükséges kereséseket. A találatokat igény szerint postán, faxon vagy elektronikus úton továbbítják. A keresés ára 50 USD, a továbbított találatoké 0,50 USD/tétel. A találatok angolra fordításának ára 5 USD/dokumentum.

A VNTIC adatbázisai

- Kutatási jelentések (1982-től, 1,2 millió dokumentum),
- disszertációk (1982-től, 400 ezer dokumentum),
- K+F szervezetek (több mint 3000 tétel),
- „Oroszország doktori címmel rendelkező polgárai” (14 ezer fő),
- K+F Oroszországban – angol nyelvű adatbázis (1986–1997, 30 ezer tétel).

Az adatbázisokban végzett keresés nyomán megrendelhetők teljes eredeti dokumentumok (mikrofilmlapon 6 USD/mikrofilmlap; papíron 0,20 USD/oldal; elektronikus hordozón 0,25 USD/szkennelt oldal).

Az 1990-es években kezdetben minden centralizált vagy államilag ellenőrzött intézményt gyanúsítanak tartottak. A tapasztalat azonban megmutatta, hogy az országos jelentőségű, nagy információs

központok továbbra is fontos szerepet játszanak, így a VNTIC is megtartotta vezető helyét a nem publikált tudományos-műszaki dokumentumok terén.

/PAVLOV, L. P.: The state and development of the Russian grey literature collection and dissemination centre. = Interlending & Document Supply, 26. köt. 4. sz. 1998. p. 168–170./

(Krizsma Judit)

Az információs társadalom megalapozása Oroszországban

Az információs társadalom kialakulásához elengedhetetlen technikai-technológiai bázis kialakulásában van Oroszországban is, noha kb. egy évtizedig eltart, amíg e bázis előfordulási paraméterei eléri a kívánatos mértéket. Pl. jelenleg 40 telefonkészülék jut csak 100 lakosra, és ezerre mindössze 25 számítógép (az USA-ban 300).

Ennek ellenére a fejlődés trendjei a fontosak, s ezért időszerű, hogy az állam olyan rendet teremtsen közöttük, amelynek nyomán minden társadalmi résztvevő, ún. a gazdaság, az állam, a lakosság és a civil szféra egyaránt tisztában lesz helyzetével és a tennivalókkal. E stratégiai koncepcióknak nevezhető szabályozás azért születhet meg viszonylag gyorsan, mivel van miből ötleteket-mintákat merítenie. Ezek az oroszoknál fejlettebb társadalmak által megtett út tanulmányozásából adódnak, mégpedig azért, hogy esetükben is az a korszerű információs-távközlési technika vitte a „prímet”, amelynek közkeletű jelenlétét az oroszok mostanában és a közeljövőben elérendő célul tűzték ki.

A hazai és a „világhelyzet” elemzése nyomán nagyjából-egészéből a következő elveket és irányzatokat kellene az orosz stratégia kulcskérdéseivé minősíteni:

- Az információs és telekommunikációs infrastruktúra a magánszektor által építendő ki. Az állam feladata, hogy e folyamat támogatása érdekében nemzeti jelentőségű információs rendszereket alakítson ki, majd – az infrastrukturális beruházások költségeinek térítése fejében – adja kedvezményes használatba őket.
- Meg kell határozni az információs-távközlési technika helyét és szerepét az állam fejlesztési programjaiban, az államhatalmi szervek munkáját is segítségével kell tökéletesíteni.
- Mivel nincs egyértelmű politika az állam felhalmozta információmasszívumok üzleti és lakossági használatában, kialakítására minél előbb sort kell keríteni, ui. az állami titokvédelmi törvénnyel takaródzva számos főhivatal hajlamos

a túlzott „titkosításra”, ami akadályozza az állami cselekmények áttekinthetőségét és civil kontrollját.

- Ugyancsak hiányos a pénzügyi tranzakciók, a pályázatok ellenőrzésének rendszere. Ezt is ki kell munkálni, mégpedig olyatén módon, hogy az államnak egyfajta, különösen a regionális szervek vonatkozásában aktív katalizátorszerepe legyen.
- Az információs kor követelményeinek megfelelő reformra szorul a könyvtárosképzési politika, s benne helyet kell kapnia az önköltséges, illetve térítéses képzésnek is.
- Az információs társadalomra való áttérés előkészítésében elengedhetetlen az ET-vel és más nemzetközi szervezetekkel kialakítandó kooperáció.
- Az elektronikus piac szabályozása nem térhet el a nemzetközi gyakorlattól, különben ui. az orosz vállalkozók nemzetközileg elszigetelődnének.
- Miközben a tömegkommunikációban szükség van bizonyos hazai és nemzetközi tőkekoncentrációra, az orosz piac kialakulásának körülményei közepette nem szabad megengedni a túlzott monopolizálódási törekvéseket.
- Meg kell határozni a jogi és szervezeti mechanizmusokat, hogy az állampolgárok ténylegesen élhessenek az információkhoz való hozzáférés és a személyi adatvédelem alkotmányos jogával. Ennek garantálásához független szervezetek életre hívására van szükség.
- Halaszthatatlan az állami érdekek és a személyi jogok közötti egyensúlyt biztosító jogszabályi bázis korszerűsítése.
- Végül! a szóban forgó stratégiából nem hiányozhat az Internet oroszországi részével kapcsolatos állami politika kimunkálása sem.

/MELÚHIN, I. S.: Problemy formirovaniá osnov informacionnogo obščestva v Rossii. = Naučno-tehničeskaja Informaciá, 1. ser. 4. sz. 1998. p. 1–5./

(Futala Tibor)